

Darka Tancer-Kajnih
»ČLOVEK BOM, KI SE RODI IZ LEPE MISLI, IN IMA USTA SAMO ZATO, DA LAHKO
SPREGOVORI O TEJ SILNI LEPOTI«¹

Feri Lainšček, ki je zaslovel z romani, uveljavil pa se je tudi na področju mladinske književnosti, kratke proze, radijske in lutkovne igre, filmskih scenarijev in kot tekstopisec popevk ter šansonov, je prepričan, da njegova literatura vedno znova najde pot do ljudi, ker ni kabinetna, ampak se ji pozna, da jo je avtor »v večjem delu odživel« oziroma je v njej »pogosto reševal tudi svoje osebne probleme«, zato v njegovih delih lahko odkrivamo tudi njegovo »duhovno biografijo«. Tako njegova očaranost z otroškostjo kot stanjem duha (ki svet vedno znova doživlja na čudežen način) pa tudi z najžlahtnejšo slovensko pesniško tradicijo za otroke odmeva v zbirki *Cicibanija*; spomin na očeta in mamo ter pripovedovanje kot sestavino vaškega družabnega življenja zasledimo v *Mislicah* in romanu *Vankoštanc*; poklon materi in njuni navezi v mistično zamaknjeni pesniški zbirki *Hiša sv. Nikolaja*; poznavanje ciganske duše in poskus bivanjskega razumevanja Romov v romanih *Namesto koga roža cveti* in *Nedotakljivi*; izkušnje z obrobja družbe v romanih *Peronarji* in *Ne povej, kaj si sanjala*; poznavanje Junga in psihoanalize v romanih *Skarabej in vestalka*, *Prvotnost* in *Sprehajališča za vračanje*; navezanost na zanj sveto reko Muro in ljubezen kot temeljno vrednoto bivanja v romanih *Ločil bom peno od valov* in *Muriša...* Ukvarjanje z radijskim in filmskim medijem mu je izostrilo posluš za dramatično podajanje zgodbe, živost dialoga in ustvarjanje vzdušja. Pesniško doživljanje sveta pa je čutiti tudi v metaforično bogatih in ritmično sugestivnih prozskih zapisih; na zgradbo in melodijo njegovih stavkov je zagotovo vplivala tudi prekmurščina.

Najlepši literarni spomenik svoji pokrajini, reki in mestu ter ljubezni kot temeljni bivanjski vrednosti je ustvaril z romanom *Ločil bom peno od valov* (2003). Pisal ga je kar osemnajst mesecev, saj je za umestitev zgodbe v čas in prostor poglobljeno preučeval zgodovinske pa tudi druge dokumentarne vire.

Roman *Ločil bom peno od valov* je bil napovedan kot prvi del družinske in pokrajinske trilogije. Dogajanje je (podobno kot v romanu *Raza*) postavljeno v čas prve svetovne vojne in razpada Avstro-Ogrske, ko je Prekmurje po dolgih stoletjih ogrske oblasti – torej drugačnega političnega, gospodarskega in kulturnega razvoja – bilo končno priključeno matičnemu narodu (Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev). Zanimiva literarna kronika tega burnega, negotovega in za Prekmurje prelomnega obdobja se v romanu prepleta z vznemirljivo ljubezensko in družinsko zgodbo, katere glavna junakinja je Elica Sreš. Valovanja njenih notranjih vzgibov in občutij ter krajinske pejsaže avtor slika z izjemno poetičnim jezikom. V slogu pripovedovanja lahko zasledimo tudi prvine (sanje, slutnje, pravljica simbolika), ki so blizu t. i. magičnemu realizmu.

¹ Lainščekovi citati v pričujočem besedilu so iz različnih intervjujev in so uporabljeni z avtorjevim dovoljenjem. Naslovni citat je iz poeme o ljubezni *Prvotnost* (2003, str. 68).

Roman na način okvirne pripovedi začenja in končuje Eličin sin Julijan Spransky. V uvodnem citatu, kjer predstavlja reko Muro (v romanu zmeraj zapisano v narečni različici), se zdi posebej pomenljiva njegova misel, da je reka »*zmeraj hotela po svoje in je po svoje seveda spreminjala tudi mejo*«, saj skupaj s pesniško enigmatičnim naslovom nakazuje simbolne prvine romana, pojasnjuje pa lahko tudi zaključek epiloga. Sama pripoved je razdeljena na tri novele, ki časovno zaporedno sledijo zgodbi glavne junakinje. Ta zunanja zgradba poudarja bistvene notranje premike v čustvovanju in mišljenju mlade Elice, ko zori do spoznanja, da mora za samoosvoboditev prisluhni predvsem glasu lastnega srca.

V prvi noveli spremljamo ljubezensko zблиžanje plašne Elice Sreš z dvanajst let starejšim vodnim nadzornikom Ivanom Spranskym. Neizkušeno triindvajsetletnico redkobesedni Spransky očara s svojo skrivnostnostjo, odločnostjo pa tudi z bogastvom, ki omogoča družbeni vzpon. Elica sicer begajo zlohodne sanje in slutnje ter neprijetne govornice o njegovi preteklosti, a njena želja, da bi ubežala osovražnemu vaškemu življenju in da bi pripadala moškemu, ki ji lahko zagotovi varnost, utiša vprašanja brez odgovorov. Elica preprosto želi verjeti v skupno usodo z bodočim soboškim mogotcem, čeprav ne pritrjuje njegovemu prepričanju, da je ugled in srečo mogoče kupiti.

V drugi noveli se zdi mlada gospa Spransky v zavetju mogočne družinske vile sprva zadovoljna, a kmalu spozna, da je gosposkost nacionalno pestre soboške »visoke« družbe predvsem sprenevedava fasada, njen ugledni mož pa brezobzirni povzpetnež, ki se ukvarja tudi z nečednimi posli. Vedno hujšo praznino zakonskega življenja Elica zapolnjuje s hrepenenjem po neznanem, ki se ji je prebudilo ob pesniških modrovanjih starega in čudaškega konjarja Forgasa. A čeprav jo zaradi moževih laži pogosto spremlja občutek, da pada v brezno, iz katerega ni več rešitve, se v njej hkrati razrašča neka prirojena kljubovalnost. Ko jo samoljubni in brezčutni Spransky v čustveno izredno nabitem trenutku poniža in nato še kaznuje, ne da bi skušal razumeti razlog njenega ravnanja, Elica začuti, da ji bo poslej razdvajala nepremostljiva meja.

V tretji noveli razočarana in malodušna Elica ob mladem vojnem invalidu Andiju Szigetju, ki ji ga je za stražarja namenil oblastni mož, povsem nepričakovano doživi »zvenenje bližine«. Z Andijem, ki življenje zna sprejemati kot neprecenljivi dar, se zanosno prepustita skrivni, a osvobajajoči ljubezni, ki »*ni plačilo, niti dar ali miloščina, ampak čudež, da nekdo lahko čuti kot ti.*« Njegovim načrtom, da bi ob bližajočem se koncu vojne skupaj pobegnili, se Elica upira le zaradi sina, ki ga možu ne želi odpeljati, ker ve, kaj mu pomeni. Toda možovo kruto maščevanje nad Andijem jo prisili k odločitvi. Konec zgodbe je skrivnostno odprt. Eličino izginotje in ljubezensko potovanje v neznanu je povezano z geslom rešitelja, ki je enako naslovu romana. Trpek občutek, da je zaradi svojega iskanja sreče zapustila dveletnega sina, ublaži epilog, v katerem Julijan stvarne podatke o svojem odraščanju končuje s priznanjem, da je materi odpustil.

Besedilo je bilo napisano za ponatis romana *Ločil bom peno od valov* leta 2011.